

lucida intervalla

ČASOPIS ZA KLASIČNE NAUKE
A JOURNAL OF CLASSICAL STUDIES

53 (2024)

FILOZOFSKI FAKULTET
BEOGRAD

Етничка структура војске Антиоха III

Айсџиракџи: Последњих деценија расте интересовање за проучавање селеукидске војске, а посебно за ратовање Антиоха III, које је постало предмет изучавања како у историјским, тако и у научно-популарним круговима. Овај рад пружа детаљан приказ етничке структуре Антиохове мултиетничке армије истичући њену улогу као интегративни фактор Селеукидске монархије. Главна препрека у изради овакве анализе лежи у томе што су етними у наративним и епиграфским изворима (чији је број огroman, те овај чланак наводи само неколицину) успутно помињани, са изузетком Полибија, чије књиге које описују Антиоха углавном нису сачуване.

Кључне речи: Антиох III, етними, војска, Селеукиди.

Селеукидска монархија се непосредно пред сукоб са Римом, 192. године пре Христа, простирала на огромној територији од 3 885 000 km², испресецаној неприступачним планинама и негостољубивим пустињама. Реч је тада о највећој држави на свету. За разлику од Римског царства, које се за своју комуникацију ослањало на Средоземље, или од Птолемеида, који су користили моћну реку Нил као главно транзитно средство и чија је држава била заштићена од спољних напада морима и пустињама, Селеукидска монархија се током читавог свог постојања »борила« са рељефом. Попут својих претходника, моћних држава Блиског истока, била је изложена нападима номадских народа. Ипак је успела да се одржи на том простору два и по века (312–63. године пре Христа). Како су то приметиле Амели Курт и Сузан Шервин-Вајт, не треба тражити одговор на питање зашто је Селеукидска држава тако брзо нестала, већ како је успела да се одржи толико дуго.¹

Да би селеукидски владари очували контролу и власт над пространим и разнородним краљевством и пребродили опасности како од спољних напада, тако и од унутрашњих раздора, било је нужно да располажу значајном војном снагом. У циљу спречавања центрифугалних тенденција, Селеукиди су изградили читав низ војних колонија и успоставили систем гарнизона, а сама војска мултиетничког састава је постала један од интегративних фактора. Краљеви су се ослањали на огромне демографске ресурсе и били су у стању да

¹ SHERWIN-WHITE / KUHN 1993, 4–5.

на бојно поље изведу велики број војника. Примера ради, како је то приметио Џон Греинџер,² у бици код Рафије,³ 217. године пре Христа између Птолемеја IV и Антиоха III, по броју војника селеукидска и птолемејска војска су могле да парирају војсци коју су Римљани регрутовали за битку код Кане само годину дана касније.⁴ Не треба губити из вида ни историјски контекст: битка код Рафије водила се за контролу над Коиле Сиријом,⁵ а битка код Кане, када је Ханибаловим победама и сама егзистенција Римске државе била доведена у питање. Јустин извештава да је пред своју Анабазу Антиох III прикупио 100 000 пешака и 20 000 коњаника. Иако Јустинове бројке нису поуздане и сигурно су заокружене навише,⁶ Апергис процењује да Антихова војска није могла да буде драстично мања.⁷ Ову динамику регрутовања је немогуће разумети без анализирања етничке структуре селеукидске војске.

Историчари су се и раније бавили етничком структуром селеукидских армија,⁸ као и етничком структуром војске Антиоха III,⁹ али увек са циљем да би преиспитивали начин дејствовања војске и њено наоружање или су приступали војсци као друштвеном феномену.¹⁰ Овај рад ће у фокусу имати искључиво етничку структуру.

Такође је важно дати сажет осврт на то шта се подразумева под термином етничка група.¹¹ Ентони Смит¹² закључује да у старом веку не постоје нације,

² GRAINGER 2015, 38.

³ За анализу битке код Рафије види BAR-KOCHVA 1976, 128–141; GRAINGER 2010, 214–216; DU PLESSIS 2022, 241–248; WRIGHTSON 2022, 12–32.

⁴ Према Полибијевом сведочењу, Plb. 3, 107, 113, римска војска на бојном пољу код Кане је бројала 76 000 војника, изузимајући 10 000 који нису учествовали у бици већ су били стационарани у логору. Сличне бројке наводе и остали извори: Апијан 76 000, App. *Hist.* 17, Плутарх, *Plut. Fab. Max.* 14, рачунајући гарнизон у логору, 88 000, Ливије 87 200, Liv 22, 36; За свеобухватну анализу битке код Кане види: DALY 2002. Када је у питању битка код Рафије, није могуће одредити број војника који је чувао логор, но на бојном пољу се сукобило 68 000 Антихових војника и 100 слонова са 75 000 Птолемејевих војника и 73 слона, Plb. 5 63–65, 79.

⁵ За контролу ове територије вођено је девет Сиријских ратова између Селеукида и Птолемида. За њихов детаљан преглед види GRAINGER 2010.

⁶ BAR-KOCHVA 1976, 10.

⁷ Just. 41. 5; APERGHIS 2004, 193.

⁸ BAR-KOCHVA 1976, 48–54; SHERWIN-WHITE / KUHRT 1993, 53–59.

⁹ Најдетаљнији рад на ову тему, са посебним акцентом на наоружање трупа и начин њиховог дејствовања, јесте DU PLESSIS 2022, 3–235.

¹⁰ Марсел Лени у свом двотомном делу даје опширан и исцрпан преглед свих хеленистичких армија и њиховог положаја у друштву: статистике војски, војничких култова, светковина и такмичења, социјалног статуса, војних колонија, војничких удружења, LAUNEY 1949–1950.

¹¹ Проучавање етничких идентитета у антици дало је запажене резултате у последње три деценије и немогуће је овде понудити њихов исцрпан приказ. О етничком идентитету види: WOLFF 1998, HALL 2005, GRUEN 2006, CAPDETERY 2007, FRASER 2009, VLASSOPOULOS 2013, ANDRADE 2013, MORGAN 2020, GRUEN 2020.

¹² SMIT 2010, 37–86.

пре свега због недостатка самосвести, и да може бити речи само о етничким групама: »Етничка категорија је људска популација коју бар неки њени неприпадници доживљавају као засебну културну и историјску групацију, иако сама популација поседује мало самосвести«. ¹³ Са закључком овог знаменитог социолога слажу се и резултати истраживања историчара, те тако нпр. Џонатан Хол, ¹⁴ један од водећих светских стручњака за хеленски етнички идентитет, каже: » ... питање хеленског идентитета, а камоли како је он дефинисан, било је релативно ниско на списку самоспознајних приоритета. Припадност породици, локалној заједници и полису, потреба за опстанком и зарађивањем за живот, као и неопходност одбране од (грчких) суседа биле су бригае које су вероватно биле далеко важније од претпостављене хеленске припадности која је у свакодневном животу имала мали практични значај«. То свакако не значи да Хелени нису имали свест о посебности свог имена, ¹⁵ језика, ¹⁶ културе ¹⁷ и цивилизације. ¹⁸ Њихова самосвест достиже врхунац у доба грчко-персијских ратова ради борбе против заједничког непријатеља, али чак је и тада било заједница којима је локални идентитет био важнији, те су се, попут Тесалаца, ¹⁹ из прагматичних разлога предали Ксерксовој војсци. Хеленски идентитет се могао користити и као политичко оружје, како то показује Демостенова *Трећа Филипица*. ²⁰ Освајањем Александра Великог Грци долазе у додир са бројним народима Истока и њихова самосвест расте. Хеленизам је епоха освајања, оснивања нових градова, саживота бројних етничких заједница и стварања нових културних и политичких идентитета. У таквој клими грчка самосвест је јасно дошла до изражаја, те нпр. у Сирији под селеукидском влашћу, новопридошлица је морао да истакне своју грчку генеалогiju пре него што би му било дозвољено да приступи гимназијуму. ²¹ Неретко се дешавало да више етничких заједница буде посведочено на једном месту. За пример се може узети декрет Еумена II из 188. године пре Христа, којим град Тиријон

¹³ Превод С. Борђевић, SMIT 2010, 39. Смит прави разлику између етничких категорија и етничких заједница у зависности од степена самосвести који одређена етничка групација испољава, SMIT 2010, 39–40.

¹⁴ HALL 2005, 219.

¹⁵ Th. 1. 3.

¹⁶ Strab, 14, 2, 28; Становиште да су Грци своју етничку посебност заснивали искључиво на језику, које заступа Едвард Ансон, ANSON 2009, 6. прилично је поједностављивање ствари. Не сме се изгубити из вида да грчки идентитет није окамењена категорија, већ да зависи од историјског контекста и од перспективе посматрања, што је у својој монографији сјајно показао Фрејзер, FRASER 2009.

¹⁷ Th. 2. 41.

¹⁸ Arist. Pol. 1327b, 20–35.

¹⁹ Hdt. 7. 129; 9. 27.

²⁰ D. Phil. 3. 30–32.

²¹ MORGAN 2020, 30.

добија статус полиса. Након битке код Магнезије, Антиох III губи власт над градом. У том тренутку, Тиријон су настањивали Македонци, Грци, Фригијци и Гали.²² Полибије прави јасну разлику између Грка и варвара у које убраја Гале, Картагињане, Парћане... Термин варварин ређе везује за Римљане.²³

Етничка структура македонске фаланге

Срж селеукидске војске чинила је македонска фаланга. Ова формација је могла да се носи чак и са римским легијама, како је то показала Антихова битка код Термопила 191. године пре Христа.²⁴ За македонску фалангу су регрутовани готово искључиво грчки колонисти и њихови потомци, насељени по војним колонијама на читавој територији ове простране државе.²⁵

Под термином грчки колонисти обухваћени су и колонисти из Македоније. Наративни извори спомињу Македонце у селеукидској армији само онда када наглашавају да су трупе наоружане на македонски начин. Поједини историчари чак сматрају да је Македонац у државама Селеукида и Птолемида постао псеудоним.²⁶ Међутим, натписи указују на закључак да су колонисти из Македоније успели да очувају свој идентитет у појединим колонијама, као што су Акрас²⁷ или Тијатрија.²⁸

Приликом насељавања колониста, краљеви су водили рачуна да не наруше командну структуру војске, па су неретко насељавали читаве чете на челу са својим командантима.²⁹ Од заповедника се природно очекивало да редовно увежбавају своје трупе.³⁰ Долазило је и до мешовитих бракова, али су деца којима је отац био хеленског порекла сматрана за Грке и имала су право да наследе земљишни посед и уз њега, војну обавезу.³¹ Чак су и удовице имале право да наследе земљишни посед.³² Ове колоније су се одржале прилично дуго, те су тако у Парћанској држави у Сузи постојали земљишни поседи у вла-

²² JONES / RICL 1997, 1–30, ANDRADE 2013, 43.

²³ О Полибијевој употреби термина варварин види ECKSTEIN 1995, 119–25.

²⁴ Liv. 36. 18; App. Sur. 4. 19.

²⁵ Свеобухватан преглед селеукидских колонија: COHEN 1978; о регрутовању колониста, њиховом наоружању, удруживању у ратничке дружине и утицају у локалној политици: VIKERMAN 1938, 82. Сјајну анализу о односу староседелаца и колониста пружа Бријанов чланак: BRIANT, 1982.

²⁶ LAUNEY 1949, 321–322; UEBEL, 1968, 59 n.4.

²⁷ OGIS 268; CIG 3522.

²⁸ OGIS 211.

²⁹ BILLOWS 1994, 150–153.

³⁰ SEG 37, 107.

³¹ LAUNEY, 1949, 714; COHEN, 1978, 85–86; MARTINEZ-SEVE 2009, 136–37.

³² COHEN 1978, 51–52.

сништву грчко-македонских колониста, тј. потомака оних који су били насељени у доба Селукидске монархије.³³ Процењује се да су Селеукиди из грчких колонија могли да регрутују 47 000 пешака и 8 000–8 500 коњаника.³⁴ Нема сумње да је значајан део ових пешака чинио македонску фалангу. Ова пракса је оставила трага у натписима, како то нпр. сведочи уговор између Смирне и Магнезије.³⁵ Међутим, осим грчких колониста, припадници других етнија такође су служили у македонској фаланги. Бар Кохва констатује да у изворима не постоји никакав показатељ да је негрчко становништво служило у фаланги али и наглашава да се о овом питању није озбиљно расправљало због аналогичности са Птолемеидима, из које следи да би наоружавање оријенталног становништва довело у опасност селеукидску власт.³⁶ Дакле, питање учествовања других етнија у македонској фаланги је и даље отворено.

Приликом прављења паралеле са Птолемеидима, губи се из вида да су Селеукиди имали другачији однос према староседеоцима. Птолемеиди су традиционално избегавали да у војску регрутују нехеленско становништво, док су Селеукиди настојали да интегришу нове војне родове и војнике различитог порекла у армију, попут катафракта из Партије, које је увео Антиох III.

Неколико фрагмената из Полибијевог описа битке код Рафије упућује на закључак да је негрчко становништво било наоружано на македонски начин и откривају о којим етнимима је реч:

παρὰ δὲ τοὺς ἰππεῖς ἐν μετώπῳ τοὺς Κρήτας ἔστησε: τοῦτοις δ' ἐξῆς ἔταξε τοὺς ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος μισθοφόρους: μετὰ δὲ τούτων καὶ τῶν εἰς τὸν Μακεδονικὸν τρόπον καθωπλισμένων τοὺς μετὰ Βυττάκου τοῦ Μακεδόνος ὄντας πεντακισχιλίους παρενέβαλε.³⁷

Поред коњице у равној линији поставио је Крићане, а затим плаћенике из Грчке и уз њих 5 000 под командом Битака Македонца, наоружаних на македонски начин.³⁸

Из текста није најјасније ко су 5 000 војника под Битаком, но Полибије на другом месту пружа одговор на то питање:

ἦσαν δ' αὐταὶ Δάαι μὲν καὶ Καρμάνιοι καὶ Κίλικες εἰς τὸν τῶν εὐζώνων τρόπον καθωπλισμένοι περὶ πεντακισχιλίους: τοῦτων δ' ἅμα τὴν ἐπιμέλειαν εἶχε καὶ τὴν ἡγεμονίαν Βύττακος ὁ Μακεδών.³⁹

³³ SEG 7,13; BAR-KOCHVA 1976, 21.

³⁴ BAR-KOCHVA 1976, 42–43.

³⁵ OGIS 229.

³⁶ BAR-KOCHVA 1976, 20–21; 56.

³⁷ Plb. 5, 82, 10.

³⁸ Сви преводи са грчког и латинског су ауторови.

³⁹ Plb. 5, 79, 3.

Њу⁴⁰ су најпре чинили 5 000 лако наоружаних Даја, Кармана и Киличана, које је водио Македонац Битак.

Одмах се примећује да постоји једно кључно неслагање у Полибијевим исказима: у једном је Битакова јединица од 5 000 људи наоружана на македонски начин и засебно наведена, одвојена од лако наоружаних трупа, чиме Полибије посебно наглашава разлику међу њима, а у другом Битак води 5 000 лако наоружаних војника. Ду Плесис је дао објашњење: Антиох је наоружао Даје, Киличане и Кармане сарисама у последњем тренутку како би ојачао сопствену фалангу, бројчано инфериорну египатској.⁴¹

Даје су били скитско племе које је обитавало на обалама Каспијског језера, северно од Хирканије.⁴² Херодот бележи да су се у време Кира Великог бавили сточарством.⁴³ У антици су стекли славу сјајних ратника као стрелци на коњима. По речима Амијана Марцелина, они су »најжешћи од свих ратника«. ⁴⁴ Дарије III их је регрутовао за битку код Гаугамеле, а затим су се налазили у војсци Александра Великог.⁴⁵ Чак их је и Вергилије поменуо у својој Енеиди.⁴⁶ С обзиром да су Даје потицали из крајева које 217. године пре Христа Антиох није контролисао, може се претпоставити да су у бици код Рафије били најмници.⁴⁷ Њих 1 200 су се као стрелци на коњима борили за Антиоха против Римљана у бици код Магнезије 190. године пре Христа.⁴⁸ Не знамо да ли је овај контингент код Магнезије био одред најмника, као што то тврде Грифит⁴⁹ и Бар-Кохва,⁵⁰ или су у питању трупе које је послао Арсак II, тада већ потчињен Антиоху.⁵¹

О Карманима немамо много података. Страбон их је описао као ратнички народ који највише поштује култ бога рата, кога овај антички географ поистовећује са Аресом. Страбон хвали њихову земљу и посебно њихово вино.

⁴⁰ Војска Антиоха III.

⁴¹ DU PLESSIS 2022, 135. Теза да је птолемијска фаланга бројала само 25 000 војника је неodrжива јер се заснива на претпоставци да је 45 000 птолемијских фалангиста морало одмах да прегазу 20 000 селеукијских, CARY 1932, 405; GRIFFITH 1935, 121–123.

⁴² Strab. II. 7. 1.

⁴³ Hdt. I. 125.

⁴⁴ Dahae confines sunt, acerrimi omnium bellatores, Amm. Marc. 22. 8. 21.

⁴⁵ Arr. Anab. 3. II. 3; 5. 12. 2; 5. 16. 4.

⁴⁶ Verg. Aen. 8, 728.

⁴⁷ Волбанк сматра да присуство ових најмника указује да Антиох још увек није изгубио контролу над Хирканијом, WALBANK 1957, 607; GRIFFITH 1935, 144; DU PLESSIS 2022, 134.

⁴⁸ Liv. 37. 40.

⁴⁹ GRIFFITH 1935, 167.

⁵⁰ BAR-KOCHVA 1976, 51.

⁵¹ DU PLESSIS 2022, 161.

Занимљиво је да наводи да су Кармани били у оскудици коња, те су ишли у бој на магарцима.⁵² То би значило да се војска Кармана састојала углавном од пешака јер су вероватно само имућни себи могли да приуште коња. Ови пешаци су за транспорт користили магарце. У бици код Рафије учествовали су на оба крила, и под командом Македонца Битака као пешадија, и Међанина Аспазијана као коњица.⁵³

Киличани су у том тренутку били под селеукидском влашћу. Киликија је била планинска и стратешки важна област, која је повезивала Анадолију и Сирију. Са Анадолијском висоравни је била повезана преко уског пролаза планине Турус, познатог у антици под именом Киликијске капије. Киличани су били чувени гусари, у чијем се заточеништву нашао чак и Јулије Цезар, и које Плутарх карактерише као »најкрвожеднијим међу људима«.⁵⁴ Поред тога што Полибијев текст сведочи о учешћу Киликијаца у бици код Рафије,⁵⁵ Ливије их спомиње и у бици код Магнезије.⁵⁶

Као што видимо, извори не бележе да су војници из ових етнија икада користили сарисе; штавише, Даје се искључиво јављају као коњаници. Са друге стране, судећи по Антиоховом поступку, Даје, Киличани и Кармани су већ умели да рукују сарисама. Војници македонске фаланге су морали да прођу ригорозну обуку како би одржали борбени поредак. И Птолемеиди су уложили доста времена да обуче Египћане и грчке најамнике да се боре у македонској фаланги.⁵⁷ Готово је незамисливо да је Антиох наоружао сарисама 5 000 потпуно необучених војника који су неким чудом успели да одрже бојни поредак македонске фаланге у борби. А чак и да је тако, поставља се питање зашто тако није наоружао читаву пешадију и зашто није наоружао све Кармане. Античке војске су са собом носиле велике количине војне опреме, што се најјасније види из примера Александрове војске. Приликом његовог похода у Индији, због влаге и киша оклопи војника су зарђали, те су појачања допремила чак 25 000 комплета оклопа.⁵⁸ Узевши у обзир да је Александрово појачање које је допремило оклопе бројало само 12 000 војника, војска Антиоха III, чија је само македонска фаланга имала 30 000 војника, морала је имати више од 5 000 комплета резервног наоружања. Уз то, тешко би било поверовати и да нико од 5 000 потпуно необучених војника није направио грешку која би пореметила бојни поредак. Антихова фаланга јесте брзо потиснута, али због бројчане

⁵² Strab. 15. 2. 14.

⁵³ Plb. 5. 79.

⁵⁴ ἐν ἀνθρώποις φονικώτατος, Plut. Caes. 2.1.

⁵⁵ Plb. 5. 79

⁵⁶ Liv. 37. 40.

⁵⁷ О припремама птолеmeidске војске пред битку код Рафије: Plb. 5. 63–65.

⁵⁸ Diod. 17. 95; NAWOTKA 2010, 318.

надмоћи непријатеља. Озбиљан отпор су били у стању да пружи само сребрни штитови – најелитнији војници, али су на крају одступили.⁵⁹

Дакле, једино могуће објашњење је да је ова мултиетничка јединица састављена од Даја, Киличана и Кармана већ увежбана да се бори као македонска фаланга, што објашњава и зашто су били под командом једног Македонца.⁶⁰

Елитни род македонске фаланге су били аргираспиди, *сребрни штитови*⁶¹ или како их је још Тит Ливије називао *краљева кохорџа*.⁶² Излажући састав војске Антиоха III пред битку код Рафије, Полибије пише:

ὕπὸ δὲ Θεόδοτον τὸν Αἰτωλὸν τὸν ποιησάμενον τὴν προδοσίαν ἦσαν ἐκ πάσης ἐκ-
λελεγμένοι τῆς βασιλείας, καθωπλισμένοι δ' εἰς τὸν Μακεδονικὸν τρόπον, ἄνδρες
μύριοι: τούτων οἱ πλείονες ἀργυράσπιδες.⁶³

Под командом Теодота Етолца, који је издао Птолемеја, налазило се 10 000 војника пробраних из свих делова краљевине и наоружаних на македонски начин, а већина их је имала сребрне штитове.

Дакле, Полибије опет не наводи експлицитно да су Грци широм краљевства бирани у сребрне штитове, већ су у питању војници из свих делова краљевине. Из ове је Полибијеве реченице сасвим могуће извући закључак да сребрне штитове нису чинили само Грци, већ је у питању етнички хетероген род војске. Аркадијски историчар једном приликом аргираспиде назива сиријским копљаницима,⁶⁴ а у два наврата чак и пелтастима.⁶⁵ У првом случају, како Волбанк то примећује,⁶⁶ ἐπίλεκτοι τῶν Συριακῶν се може односити не само на аргираспиде, већ и на неки посебан одред фаланге под командом Никарха и Теодота Хемиолија.⁶⁷ Сиријци се јављају и код Магнезије, али као коњица.⁶⁸ Полибије уз то помиње и Киресте, њих 6 000, који су се побунили против Антиоха,⁶⁹ за разлику од грчких колониста, чија оданост је била неупитна. У многим градовима је постојао и божански култ владара и његове породице, попут Антиохије у Персији.⁷⁰ Кирести су се побунили због недостатка новца, али се нису покорили ни када је новац стигао. Један од Антиохових заповедника је

⁵⁹ Plb. 5. 85.

⁶⁰ Plb. 5. 82.

⁶¹ ἀργυράσπιδες, Plb. 5. 79. 4; 30. 25. 3.

⁶² Regia cohors, Liv. 37. 3. 40.

⁶³ Plb. 5. 79. 4.

⁶⁴ ἐπίλεκτοι τῶν Συριακῶν, Plb. 5. 85. 10.

⁶⁵ Πελταστής, Plb. 10. 31. 13; 10. 49. 3.

⁶⁶ WALBANK 1957, 615.

⁶⁷ Plb. 5. 79. 5.

⁶⁸ Liv. 37. 40.

⁶⁹ Plb. 5. 50.

⁷⁰ OGIS 233.

угушио устанак. Већина Киреста је страдала у борби, а они који су преживели, предали су се.⁷¹ Кирести су Сиријци из Кирестике, планинске области северне Сирије. Било да се речи *ἐπίλεκτοι τῶν Συριακῶν* односе на аргираспиде или на неки други одред фаланге, оне су још један показатељ да је македонска фаланга била мултиетничког састава, што је била потпуна супротност у односу на политику коју су водили Птолемеиди. У другом случају, када аргираспиде назива пелтастима, Полибије користи »антигонидску терминологију« јер је у Македонији пелтаст престао да се односи на лако наоружаног пешака (род војске створен по угледу на Трачане), већ на елитну гарду.⁷² Ипак, Волбанк не искључује могућност да је реч о најамницима, но, како то Ду Плесис примећује, нема сумње да пелтасти нису лако наоружане трупе јер Полибије приликом Антиоховог преласка реке Арије у Бактрији поред коњице и лако наоружаних трупа посебно набраја и пелтасте.⁷³ Антигонидски и селеукидски пелтасти су имали и сличну улогу као ударна песница приликом освајања градова, задатак који лако оклопне трупе свакако не би биле у стању да испуне.⁷⁴ Бар-Кохва пелтасте које спомиње Апијан у бици код Термопила такође интерпретира као сребрне штитове.⁷⁵

Македонска фаланга, иако изузетно ефикасна бојна формација, имала је неколико слабости које је непријатељ могао да искористи. Како би се оне превазишле, прибегавало се регрутовању помоћних војних јединица и најамника.

Најамници Антиоха III

Селеукидска монархија је била најбогатија држава на Медитерану. Годишњи приход у III веку пре Христа је износио између 14 000 и 19 000 античких таланата сребра, тј. 364–500 тона. Пре битке код Магнезије, Антиохови приходи се процењују на 20 000 таланата. Толиким приходима нису располагали чак ни Птолемеиди, чије богатство је достигло готово митске размере. У III веку пре Христа имали су годишње у својим ризницама између 14 000 и 16 000 таланата. На западном Медитерану ниједна држава није могла да парира Се-

⁷¹ Plb. 5. 50.

⁷² WALBANK 1957, 590–591; BAR-KOCHVA 1976, 62–63; DU PLESSIS 2022, 49.

⁷³ Plb. 10. 49. 2.

⁷⁴ Plb. 5. 4. 8; 10. 49. 2.

⁷⁵ App. Syr. 4. 18, BAR-KOCHVA 1976, 161. Идентификовање пелтаста као сребрних штитова у бици код Термопила је доведено у питање, најпре тиме што Ливије, Liv. 36. 18, описујући готово идентичан војни поредак каже да су ту биле лако оклопљене трупе, а с обзиром на то што је Антиох располагао малом војском, тешко да је имао довољно фалангиста да их подели у две бојне линије, DU PLESSIS 2022, 258.

леукидима по богатству. Плиније Старији каже да је на врхунцу моћи Нова Картагина била у стању да оствари годишњи приход од 1 300 таланата,⁷⁶ док је Римска држава пре Помпејевог похода имала годишњи приход од 8 333 таланта. С обзиром на то што је у III веку пре Христа контролисала знатно мању територију, и њени приходи у доба Антиоха III су били скромнији.⁷⁷ Значајна финансијска средства су омогућила ангажовање великог броја плаћеника чије услуге нису биле јефтине, како сведочи натпис са уговором између Родоса и критског града Хијерапитне на ком су сачуване дневнице најамника⁷⁸ или плате најамничког гарнизона у Теосу.⁷⁹ Упркос новчаној оскудици на самом почетку Антиохове владавине,⁸⁰ краљева ризница се брзо напунила и Антиох је био у стању да плаћа велики број најамника.⁸¹

У хеленистичком свету постоје две врсте најамника, они који привремено служе владару у току рата и ангажовани су само за један војни поход и они који су у замену за редовну новчану накнаду или земљишни посед читаву своју каријеру провели у служби једне државе.⁸² Птолемиди и Селеукиди су имали довољно новца да упосле другу врсту најамника. Ипак, у случају нужде ангажовали су и најамнике у привремену службу, као што је Птолемеј IV учинио пред битку код Рафије.⁸³ И најамници су се, као и колонисти, удруживали у војничке дружине.⁸⁴

На боковима македонске фаланге често су се налазили Келти. Они су рано дошли у контакт са грчким светом.⁸⁵ Амели Курт и Сузан Шервин-Вајт сматрају да су Келти били најамници још у војсци Александра Великог.⁸⁶ На позив битинијског краља Никомеда прешли су са Балкана у Малу Азију 277. године пре Христа. Помогавши Никомеду да порази брата Зипоита II, три галска племена, Толистобоги, Тектосаги и Трокми почињу да немилице пљачкају Малу Азију. Након што их је зауздао Антиох I, највероватније 275. године пре Христа, Гали су насељени у северну Фригију (данашњу Галатију), но судећи по почасном декрету посвећеном Ахају, пљачкања су настављена све до 268/7. године пре

⁷⁶ Plin. *HN*. 33. 97.

⁷⁷ За годишње приходе види APERGHIS 2004, 251, 259–260; FISHER-BOVIET 2014, 69, 75; DU PLESSIS 2022, 275.

⁷⁸ SIG 2. 581.

⁷⁹ SEG 26. 1306.

⁸⁰ Plb. 5. 50.

⁸¹ Већ у бици код Рафије, Антиох је могао да регрутује огроман број најамника, Plb. 5. 79.

⁸² CHANIOTIS 2005, 79.

⁸³ Plb. 5. 63–65.

⁸⁴ CHANIOTIS 2005, 95.

⁸⁵ О сусрету Александра Великог и Келта: Arr. *Anab.* 1. 4; Str. 7. 3.

⁸⁶ SHERWIN-WHITE / KUNRT 1993, 32.

Христа.⁸⁷ Келти у Малој Азији су наставили да одржавају контакт са Келтима у Галији, те је тако Хегесија, изасланик Лампсака у Масилију, преносио и поруке Толистобога.⁸⁸ Гали су постали веома цењени најамници. Извори често бележе да су Келти настојали да у жестоком јуришу разбију непријатељев бојни ред,⁸⁹ били су у стању да заузму снажну дефанзивну формацију збијених штитова,⁹⁰ а римски војсковођа Гнеј Манлије Вулсон је веома ценио њихову ратничку вештину:

Non me praeterit, milites, omnium quae Asiam colunt gentium Gallos fama belli praestare.⁹¹

Не губим из вида да су од свих народа који настанују Азију, Гали ненадмашни по ратничкој слави.

Антиох III им је намењивао улогу заштитника рањивих бокова македонске фаланге и у боју са Молоном,⁹² где су Гали Ригосаги били постројени поред грчких најамника.⁹³ Ливије и Апијан⁹⁴ бележе да су Гали штитили македонску фалангу и у бици код Магнезије.⁹⁵ Апијан наводи поименце сва три племена, а такође нас извештава да су Гали чинили и један одред коњице.⁹⁶

Најамници из Грчке су били честа појава на бојним пољима широм Медитерана. Штавише, одиграли су истакнуту улогу у оснивању Селеукидске монархије, када је Селеук I са 1 000 најамника које му је уступио Птолемеј I заузео Вавилон.⁹⁷ Упркос њиховом значају у селеукидској војној историји, о хеленским најамницима је сачувано мало података.⁹⁸ Антиох је првобитно против Молона послао војску под командом најамника Ахајца Ксенета, а затим је, када се он сукобио са узурпатором, на свом десном крилу поставио коњанике из Хеладе под командом Ардиса.⁹⁹ Готово сигурно је реч о најамничкој коњи-

⁸⁷ Worrle 1975, 59–88; Мајкл Ворли покушава да на основу натписа датује тзв. Слоновску битку Антиоха у 268/7. годину пре Христа. Међутим, сама битка није споменута у тексту натписа, те се Антихова победа над Галима традиционално датује у 275. годину пре Христа. Декрет највероватније указује на локални пљачкашки поход Келта, Grainger 2014, 140.

⁸⁸ OGIS 591.

⁸⁹ Plb. 5. 53; Liv. 38. 17; Caes. *BGal* 2. 19.

⁹⁰ Liv. 38. 22; Caes. *BGal* 1. 25.

⁹¹ Liv. 38. 17. 2.

⁹² О сукобу Антиоха са Молоном: Grainger 2015, 4–19; Du Plessis 2022, 239–241.

⁹³ Plb. 5. 53.

⁹⁴ Liv. 37. 40; App. *Syr*. 6. 31.

⁹⁵ О бици код Магнезије: Bar-Kochva 1976, 163–173; Du Plessis 2022, 262–271; Wrightson, 2022, 115–131.

⁹⁶ App. *Syr*. 6. 31.

⁹⁷ Diod. 19. 90; Griffith 1935, 132.

⁹⁸ Griffith 1935.

⁹⁹ Plb. 5. 53.

ци. Пред битку код Рафије регрутовао је 5 000 хеленских, лако наоружаних најамника под командом Тесалца Хиполоха.¹⁰⁰ Најамници под командом Хипербаса су се посебно истакли током опсаде града Сирикса у Хирканији.¹⁰¹ Варвари, видевши да не могу да одбране град од Антиоха, побили су Грке у њему, опљачкали их и кренули у бег, но Хипербас их је сустигао и поразио.

Посебно је занимљива појава Тарантинаца у Антиоховој војсци. Они су били у служби хеленистичких војски још од 316. године пре Христа.¹⁰² Били су саставни део војске Антигона Једнооког и његовог сина Деметрија.¹⁰³ Реч је о лако наоружаним коњаницима са копљима за бацање,¹⁰⁴ који су тада највероватније потицали из града Тарента. Најамници из Тарента су били присутни широм Медитерана. Временом Тарантинци су почели да означавају лако наоружане коњанике, без обзира на њихово порекло. Волбанк претпоставља да су у Антиоховој војсци били најамници.¹⁰⁵ Срећемо их како се боре на Антиоховом левом крилу у бици код Магнезије.¹⁰⁶ Полибије, критикујући античког историчара Зенона, бележи да су се Тарантинци под командом Антипатра борили и у бици код Паниона.¹⁰⁷ Не располажемо никаквим подацима о њиховом пореклу. Вероватно су у питању разнородни лако наоружани коњаници. Готово је незамисливо да је Тарент, који се од 209. године пре Христа налазио под управом римског претора,¹⁰⁸ био у стању да пошаље своје најамнике Антиоху за борбу против Римљана у бици код Магнезије.

Трачани који су учествовали у бици код Рафије су такође били плаћеници.¹⁰⁹ Теорију Бар-Кохве,¹¹⁰ по којој су у питању потомци колониста Александра Великог у Персиди, треба одбацити. Она превасходно почива на једном Полијеновом фрагменту¹¹¹ и на уверењу да је Ахеј својом побуном одсекао Антиоха од Тракије. Међутим, готово је немогуће да је Ахејева побуна херметички затворила простор Мале Азије, а чак и да се то десило, свакако су постојали и други путеви комуникације између Европе и Азије. Ахејева побуна није спречила ни најамнике из Хеладе да се појаве на бојишту код Рафије.

¹⁰⁰ Plb. 5. 79.

¹⁰¹ Plb. 10. 31.

¹⁰² GRIFFITH 1935, 246–250; BUGH 2019, 70–71.

¹⁰³ Diod. 19. 29.

¹⁰⁴ Arr. *Tact.* 4. 1–7.

¹⁰⁵ WALBANK 1957, 529.

¹⁰⁶ Liv. 37. 40.

¹⁰⁷ Plb. 16. 18.

¹⁰⁸ Plut. *Flam.* 1.

¹⁰⁹ Plb. 5. 79; GRIFFITH 1935, 144.

¹¹⁰ BAR-KOCHVA 1976, 50.

¹¹¹ Polyaeus, *Strat.* 7. 40.

Савезничке групе

Описујући војску селеукидских владара извори често наводе Крићане.¹¹² Они су били савезници династије Селеукида (συμμαχικός Κρήτας).¹¹³ Крићани су били саставни део војске Антиоха III, које је он приликом гушења Молоновог устанка 220. године пре Христа поставио на десно крило војске, између коњаника под командом Ардиса и Гала Ригосага.¹¹⁴ У бици код Рафије су се такође налазили на десном крилу, иза слонова, постројени као подршка за 4.000 коњаника и заштита за Битакове борце наоружане на македонски начин.¹¹⁵ Крићани су били присутни и у току Антиоховог рата против Римљана. Код Магнезије се јавља 1.500 лако наоружаних крићанских пешака.¹¹⁶ У бици на планини Лаб¹¹⁷ Крићани су под командом Рођанина Поликсенида имали важан задатак да као штитоноше пружају заштиту инжењерима који су пробијали пут за кретање тешких трупа на неповољном терену.¹¹⁸ Остаје отворено питање ко су Неокрићани. Грифит¹¹⁹ и Волбанк¹²⁰ предлажу да су у питању Крићани који нису следили традицију стрељаштва, већ су били наоружани за блиску борбу.

Етолци су, незадовољни стањем у Хелади након Другог македонског рата, позвали Антиоха и прогласили га ослободиоцем Грчке. Били су спремни да пруже Антиоху помоћ у бици код Термопила 191. године пре Христа.¹²¹ Њихов задатак је био да бране град Хераклеју и да онемогуће Римљане да опколе Антиохову војску служећи се планинским пролазима Теихон и Калидром. У одбрани Хераклеје постигли су значајан успех, али безуспешно су покушавали да зауставе римско напредовање планинским стазама и њихов напад на логор Антиохове војске.¹²²

Арабљани су такође били део Антиохове војске. У питању су савезници јер Полибије каже да су у току Четвртог сиријског рата арабљанска племена пришла Антиоху.¹²³ Код Рафије, били су распоређени као пешадија да би чували рањив бок фаланге.¹²⁴ Уз Међане, који су такође били распоређени као пеша-

¹¹² Plb. 5. 53; 5. 82; 10. 29; Liv. 37. 40.

¹¹³ Plb. 5. 53. 3.

¹¹⁴ Plb. 5. 53.

¹¹⁵ Plb. 5. 82.

¹¹⁶ Liv. 37. 40; App. Syr. 6. 31.

¹¹⁷ BAR-KOCHVA 1976, 142–145; DU PLESSIS 2022, 248–251.

¹¹⁸ Plb. 10. 29.

¹¹⁹ GRIFFITH 1935, 119.

¹²⁰ WALBANK 1957, 540.

¹²¹ За анализу битке: BAR-KOCHVA 1976, 158–162; DU PLESSIS 2022, 257–262.

¹²² Liv. 36. 18–19; App. Syr. 4. 18–19.

¹²³ Plb. 5. 71.

¹²⁴ Plb. 5. 82.

дија, имали су за задатак да се боре са грчким најамницима у птолемијској служби. Ливије је забележио и њихово учешће у бици код Магнезије, где су се борили као стрелци на камилама.¹²⁵ Навео је и да су се служили мачем од 4 лакта (192 cm). Нема сумње да је Ливије претерао описујући њихову дужину. Двометарски мачеви су ушли у употребу тек у 16. веку, тзв. »велики мачеви.«¹²⁶

Кападочани који су се прикључили Антиоховој војсци у бици код Магнезије такође су били савезничке трупе. Њих је у помоћ послао Антиохов савезник Аријарат.¹²⁷

Било је и градова у Малој Азији који су склопили савез са Антиохом, попут Перинта.¹²⁸ Не знамо које етнониме Тит Ливије подразумева када спомиње 2.700 разнородних трупа у Антиоховој војсци код Магнезије, те је сасвим могуће да су малоазијски градови, као Антиохови савезници, чинили њихов део.¹²⁹ Узевши у обзир претрпљена ратна разарања, ови градови нису били у стању да пошаљу озбиљнију војну помоћ. О обиму разарања сведоче жалбе посланства неидентификованог малоазијског града Антиоу III.¹³⁰ Град је био уништен, а његово становништво је остало без имовине.

Староседеоци у Антиоховој војсци

И поред тога што су Грци у хеленистичкој монархији Селеукида водили главну реч у политичком аспекту, оријентални елеменат никако није био занемарљив; штавише, био је веома заступљен како у културном и религијском животу, тако и у администрацији а посебно у војсци.¹³¹ Већ је говорено о Дајама, Сиријцима и Карманима.

Међани су важили за чувене ратнике и сама Медија је била веома важна област селеукидске државе, о чему сведочи Полибијев текст.¹³² Стога не изненађује што се Антиох често ослањао на њих. У бици код Рафије борили су се као пешаци против тешких грчких најамника, али нису били у стању да пруже отпор и брзо су натерани у бекство.¹³³ С обзиром на то што су најамници били

¹²⁵ Liv. 37. 40.

¹²⁶ JONES 2023. 189.

¹²⁷ Liv. 37. 40; App. Syr. 6. 31.

¹²⁸ MA 1999, document 35.

¹²⁹ Liv. 37. 40. 11: inde auxiliares mixti omnium generum, duo milia septingenti.

¹³⁰ SEG 37, 1003.

¹³¹ Курт и Шервин Вајт заузимају становиште да је оријентални елеменат био доминантнији у Селеукидској монархији од грчког, SHERWIN-WHITE / КУНТ 1993. За много умеренији став по том питању види APERGHIS 2004.

¹³² Plb. 5. 44–45.

¹³³ Plb. 5. 85.

наоружани на македонски начин, овакав исход није изненађујући. Ливије, говорећи о агеми, елитном одреду од 1 000 коњаника, указује на то да је потпуно била састављена од Међана. Уз њих спомиње и припаднике других племена настањених у Медији, али их не именује.¹³⁴

Кадузијанци су пореклом из Медије Атропатене. Плутарх их описује као ратоборан народ,¹³⁵ а Страбон каже да су и у првом веку пре Христа, у време похода Марка Антонија на Исток, били цењени као пешаци и изврсни бацачи копља.¹³⁶

Селеукиди су персијске војнике користили као посаду у утврђењима. О томе сведочи натпис из времена Селеука II, оца Антиоха III, који бележи присуство персијског одреда под заповедништвом у Магнезији.¹³⁷ И Персијанци у Антиоховој служби које Полибије спомиње сасвим сигурно су етнички Персијанци.¹³⁸ Селеукидска монархија је наследила многе тековине своје претходнице, државе Ахеменида.¹³⁹ Агријане је Бар-Кохва¹⁴⁰ идентификовао као етничке Персијанце који су наоружани агријанским оружјем, кратким копљем и луком. Са друге стране, Рицл у свом коментару Полибијевог текста¹⁴¹ не одбацује могућност да је реч о етничким Агријанима који су насељавали територију око Родопских планина и изворишта реке Стримон. Пратили су Александра на његовим освајањима често помажући хипаспистима у вршењу задатака. Борили су се као бацачи копља, праћкаши или стрелци.¹⁴² Нема сумње да је Бар-Кохва извео тачан закључак јер Полибије наводи Агријане и Персијанце као једну јединицу:

πρὸς δὲ τούτοις Ἀγριᾶνες καὶ Πέρσαι τοξόται καὶ σφενδονῆται δισχιλίοι. μετὰ δὲ τούτων χίλιοι Θράκες, ὧν ἡγεῖτο Μενέδημος Ἀλαβανδεύς.¹⁴³

Било је још стрелаца и праћкаша Агријана и Персијанаца, њих 2 000, као и 1 000 Трачана, сви под заповедништвом Менедема из Алабанде.

Волбанк наглашава да су се етнички Агријани борили само у армијама Антигонида.¹⁴⁴ Подређеност трачких најамника и Персијанаца истом заповед-

¹³⁴ Liv. 37. 40.

¹³⁵ Plut. Art. 24.

¹³⁶ Str. II. 13.

¹³⁷ OGIS 229, 105.

¹³⁸ Plb. 5. 79, BAR-KOCHVA 1976, 50; DU PLESSIS 2022, 138.

¹³⁹ О Ахеменидској држави: BRIANT 2002.

¹⁴⁰ BAR-KOCHVA 1976, 50.

¹⁴¹ Рицл 1988, 635. п. 135.

¹⁴² Arr. Anab. I. 14; 3. 13; 5.79.

¹⁴³ Plb. 5. 79. 6.

¹⁴⁴ WALBANK 1957, 608.

нику, Менедему из Алабанде, последица је начина њиховог наоружања, а не етничке сродности.

Апијан у Сирици, описујући битку код Магнезије, помиње да су коњицу чинили Мизијци и Еламћани.¹⁴⁵ Еламћанску коњицу наводи и Ливије, али уз то помиње и еламћанске стрелце, као и 2 500 мизијских луконоша.¹⁴⁶

Катафракти су били Антихова тешка коњица. С обзиром на то што у изворима немамо експлицитно наведену етничку припадност катафракта, можемо изнети само претпоставке. Једна је да су били парћанског порекла јер су Парћани важили за чувене коњанике. Њихови катафракти су се истакли у сукобима са Римљанима, нпр. у бици код Каре, 53. године пре Христа.¹⁴⁷ Другу тезу износи Бар-Кохва,¹⁴⁸ који сматра да су катафракти постали део грађанске војске селеукидске државе, што би значило да су били мултиетничког састава.

Катафракти су играли значајну улогу у биткама код Паниона¹⁴⁹ и Магнезије,¹⁵⁰ јављају се и у речима селеукидског изасланика који се 192. године пре Христа обраћа етолској скупштини.¹⁵¹ Антиоху су катафракти уз македонску фалангу након 200. године пре Христа постали главно оружје на бојном пољу. Апијан му чак и замера да се код Магнезије превише ослонио на катафракте уместо на фалангу.¹⁵² И речи Антиховог изасланика на скупштини Етолског савеза сведоче о снази Антихове коњице:

his equestribus copiis quamquam vel totius Europae exercitus in unum coacti obrui possent, adiciebat multiplices copias peditum, et nominibus quoque gentium vix fando auditis terrebat, Dahas Medos Elymaeosque et Cadusios appellans.¹⁵³

Када би била сабрана сва војска из Европе, била би прегажена његовом коњицом, помињао је бројне пешаке и застрашивао их је народима о којима се мало зна, попут Даја, Међана, Еламћана и Кадузијанаца.

У историографији се усталило мишљење да је Антиох катафракте увео након свог сукоба са Парћанима.¹⁵⁴ Парни су били скитско номадско племе које

¹⁴⁵ App. Syr. 6. 33.

¹⁴⁶ Liv. 37. 40.

¹⁴⁷ Plut, Crass. 27–30; Cas.Dio. 40. 12–30.

¹⁴⁸ BAR-KOCHVA 1976, 74.

¹⁴⁹ Plb. 16. 18; О бици код Паниона: BAR-KOCHVA 1976, 146–157; DU PLESSIS 2022, 253–257.

¹⁵⁰ App. Syr. 7. 33–34.

¹⁵¹ Liv. 35. 48.

¹⁵² App. Syr. 7. 32. Рајтсон, сасвим супротно од античког историчара, сматра да је недовољан број коњаника био разлог Антиховог неуспеха, WRIGHTSON, 2022, 6.

¹⁵³ Liv. 35. 48. 4.

¹⁵⁴ TARN 1930, 82–83; BAR-KOCHVA 1976, 74; MIELCZAREK 1993, 68; SIDNELL 2006, 144; DU PLESSIS 2022, 103.

је крајем владавине Антиоха II напало Партију, једну од сатрапија под селеукидском влашћу. У тренутку њиховог напада, сатрап Андрагора се одметнуо од централне власти. Парћани су убили сатрапа и уместо сатрапије консолидовали сопствену државу.¹⁵⁵

У бици код Магнезије спомиње се значајан број малоазијских етнонима, као што су Мизијци, Каријци, Киличани, Памфилци, Писиђани, Трали, Лиђани и Кападочани, о којима је већ било речи.¹⁵⁶ То свакако иде у прилог тези да су помоћне јединице у војскама Селеукидске монархије, попут војске у држави Ахеменида, биле прикупљане из области које су биле директно угрожене непријатељским нападом и да је само за одлучујуће битке, од којих је зависио опстанак монархије, сабирана војска са читаве њене територије.¹⁵⁷

Потребно је још једном напоменути да је Ливије мање прецизан од Полибија приликом описивања етничког састава, иако је као главни извор за рат Рима са Антиохом користио Полибија, те каже да је у бици код Магнезије било 2 700 разнородних војника.¹⁵⁸

Део тих разнородних трупа могли су да чине Јевреји, ако је Јосиф Флавије веродостојно пренео Антиохово писмо намењено Зеуксиду.¹⁵⁹ У том писму Антиох саопштава своју одлуку да пресели 2 000 јеврејских породица на територију Лидије и Фригије како би служили као посаде у тврђавама и смирили побуну у тим областима. Наложено је Зеуксиду да новопридошлим породицама обезбеди земљишне поседе на којима би се они скућили. Давање земљишног поседа за војну службу била је стандардна пракса Селеукидске монархије.¹⁶⁰

Описујући распоред војске пред битку код Магнезије, Тит Ливије наводи да је уз Крићане било распоређено 1 500 Трала.¹⁶¹ Грифит и Бар-Кохва их идентификују са илирским најамницима који су били у служби Филипа II.¹⁶² Са друге стране, Ду Плесис даје још једну интерпретацију, по којој они нису најамници.¹⁶³ Антиох је ове војнике регрутовао из града у Фригији, по имену Трал, који је након битке предат пергамском краљу Еумену II.¹⁶⁴ С обзиром на то

¹⁵⁵ MUSTI 2008, 214; OLBRYCHT 2021, 73–99, 103–179.

¹⁵⁶ Liv. 37. 40; App. Syr. 6. 31.

¹⁵⁷ BRIANT 1984, 65; SHERWIN-WHITE / KUHN 1993, 55.

¹⁵⁸ Liv. 37. 40. 11: inde auxiliares mixti omnium generum, duo milia septingenti.

¹⁵⁹ Jos. Ant. 12. 147–153.

¹⁶⁰ Бријан је урадио сјајну анализу оваквог начина регрутовања војске, додуше са посебним освртом на коњицу из источних сатрапија, BRIANT 1978.

¹⁶¹ Liv. 37. 40.

¹⁶² GRIFFITH 1935; BAR-KOCHVA 1976, 51.

¹⁶³ DU PLESSIS 2022, 164.

¹⁶⁴ О Тралу види одредницу у BRYCE 2009, 713.

што присуство Илира никада није забележено у Антиоховој војсци и да је сам град Трал географски био далеко ближи попришту битке од Илира, Ду Плесис је готово сигурно у праву.

Када је реч о Мизијцима, у изворима није најјасније ко је контролисао Мизију. Добро аргументовано решење је понудио Ален који сматра да се пергамски краљ задовољио само савезништвом са Антиохом III, не тражећи никакве територије као компензацију, те су све области под Ахејевом управом прешле у Антиохове руке.¹⁶⁵ Стога Мизијце не треба убрајати у Антиохове савезнике, већ поданике.

Антихова флота

Иако је Антиох располагао моћном морнарицом која је у Егејском мору под командом адмирала Поликсенида Рођанина била у стању да парира удруженој снази римске, пергамске и рођанске флоте,¹⁶⁶ о њеном етничком саставу не знамо готово ништа. Тит Ливије, најбољи извор за сукоб Антиоха и Рима, бележи само један етноним. Говорећи да Антиох располаже са 300 бродова, Ливије напомиње да су се његовој флоти прикључили и Кипрани.¹⁶⁷

Узевши у обзир традицију морепловства у Карији, можемо претпоставити да су и Каријци чинили део Антиохове флоте. Каријци су дали 70 бродова за Ксерксову флоту,¹⁶⁸ а из те области су и Птолемиди регрутовали трупе, о чему сведочи почасни натпис Антиелону Менандеровом, који је служио Птолемеја III или Антиоховог савременика Птолемеја IV.¹⁶⁹ Своју поморску традицију су наставили да негују дуго након Антиохове владавине, те је на надгробном споменику из I века пре Христа остало забележено како је Аполонија из Тимноса био страشان ратник, и на мору и на копну. Епитаф га поистовећује са Аресом, описује га као заштитника и наглашава да је у боју поразио многе Феничане.¹⁷⁰

Неизоставан етноним када се говори о флоти су Феничани. Моћни феничански бродови нису одиграли значајнију улогу у сукобу против Римљана, упркос томе што су били под командом Ханибала Барке. Феничанима је Ханибалово заповедништво било драже од заповедништва грчког војсковође јер је Ханибал пореклом из Картагине, града који је основан као колонија феничанског Тира.¹⁷¹ Након једног нерешеног окршаја са Рођанима, феничанска

¹⁶⁵ ALLEN 1983, 58–65.

¹⁶⁶ О сукобу Рима и Антиоха за контролу над Егејским морем види GRAINGER 2002, 247–306.

¹⁶⁷ Liv. 33. 19.

¹⁶⁸ Hdt. 7. 93.

¹⁶⁹ SGO 1, 09/07.

¹⁷⁰ SGO 1, 01/02.

¹⁷¹ GRAINGER 2015, 172.

флота је морала да се врати како би била спремна да одбије потенцијални птолемијидски напад. Један хијероглифски документ открива да је птолемијидска флота напала Арад у Сирији, искористивши прилику када је већи део феничанске флоте отпловио ка Егејском мору.¹⁷²

Осим феничанске и егејске, Селеукидска монархија је располагала још једном флотом у Персијском заливу. Наративни извори о њој не дају никакве податке, а грчки натписи су посведочили присуство грчких војника, попут једне посвете Сотела Атињанина и његових војника на острву Фаилака.¹⁷³

Закључак

У историографији се усталило мишљење да су грчки колонисти били основни извор за регрутовање селеукидске војске. Међутим, ако се пажљиво анализирају различите етничке групе које су служиле у војсци Антиоха III, долазимо до закључка да су границе селеукидске државе чувале и персијске, а не само грчке посаде. Уз грчке колонисте, оријентални народи као што су Даје, Кармани, Киличани и Сиријци служили су у редовима македонске фаланге без опасности подизања побуне огромних размера, каква је захватила Египат након битке код Рафије. Како је то показала победа код Паинона, Антиох се у својим тактикама подједнако ослањао и на македонску фалангу и на катафракте, који су такође могли бити мултиетничког састава. Штавише, Антиох се могао поуздати у верност оријенталног становништва до те мере да их је пресељавао у новоосвојене крајеве склоне одметању од централне власти како би својим присуством осигурали његову власт. Обале Антиохове државе бранила је и разноврсна флота у којој су служили и Феничани и Грци.

Огромна финансијска средства којима је располагала селеукидска ризница омогућила су Антиоку ангажовање великог броја најамника различитог етничког порекла и различитог начина борбе. У складу са својом војном традицијом и наоружањем, многи најамници су нашли место у редовима Антиохове војске, попут нпр. Келта, који су имали задатак да чувају рањиве бокове македонске фаланге. Нажалост, изворни материјал не омогућава увек прецизну идентификацију етничког порекла најамника, као што је то случај са Тарантинцима или Антиоховим савезницима Неокрићанима.

Антихова политика ослањања на савезнике није увек била успешна. Крићани су оправдали поверење које им је Антиох указао и играли су значајну улогу у готово свим биткама које је овај владар добио. Насупрот њима, Етолци код Термопила нису били у стању да се супротставе римској војсци, што је довело

¹⁷² DARESSY 1916/8, 175–179; GRAINGER 2002, 315–316, appendix 2.

¹⁷³ ROUECHE / SHERWIN-WHITE 1985, 1–35.

до Антиоховог пораза у боју. И сами извори којима располажемо су склони преувеличавању, о чему сведочи Ливијев опис Арабљанских огромних мачева од четири лакта.

Војска Антиоха III није била само средство којим је овај амбициозни владар повратио контролу над територијама својих предака, већ институција која је доприносила интеграцији његове државе. Антиох се није ослањао само на грчке колонисте и најамнике, већ је настојао да у редове своје армије уврсти разнородно староседелачко становништво. Резултати овог истраживања указују на то да је селеукидска војска, иако базирана на македонском моделу, еволуирала у мултиетничку формацију која је имала шире геополитичке последице на интеграцију различитих етничких група унутар Антиохове империје.

Библиографија

Наративни извори

- Appian. *Roman History, Volume 2*, translated by Brian McGing, Cambridge, MA, 1912.
- Arrian, *Tactica*, translated by R. Hercher, A. Eberhard, Leipzig, 1885.
- Arrian. *Anabasis of Alexander, Volume 1: Books 1–4*, translated by P. A. Brunt, Cambridge, MA, 1976.
- Arrian. *Anabasis of Alexander, Volume II: Books 5–7, Indica*, translated by P. A. Brunt, Cambridge, MA, 1983.
- Caesar. *The Gallic War*, translated by H. J. Edwards, Cambridge, MA, 1917.
- Dio Cassius. *Roman History, Volume 3: Books 36–40*, translated by E. Cary, H. B. Foster, Cambridge, MA, 1914.
- Diodorus Siculus. *Library of History, Volume 8: Books 16.66–17*, translated by C. B. Welles, Cambridge, MA, 1963.
- Josephus. *Jewish Antiquities, Volume 5: Books 12–13*, translated by R. Marcus, Cambridge, MA, 1943.
- Justin. *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*, translated by J. C. Yardley, Atlanta, 1994.
- Livy *History of Rome, Volume 10: Books 35–37*, translated by J. C. Yardley, Cambridge, MA, 2018.
- Livy *History of Rome, Volume 11: Books 38–40*, translated by J. C. Yardley, Cambridge, MA, 2018.
- Plutarch. *Lives, Volume 3: Pericles and Fabius Maximus. Nicias and Crassus*, translated by B. Perrin. Cambridge, MA, 1916.
- Plutarch. *Lives, Volume 10: Agis and Cleomenes. Tiberius and Gaius Gracchus. Philopomen and Flaminius*, translated by B. Perrin, Cambridge, MA, 1921.
- Plutarch. *Lives, Volume 11: Aratus. Artaxerxes. Galba. Otho*, translated by B. Perrin, Cambridge, MA, 1926.
- Polyaenus, *Stratagems of War, Volume 2, Books 6–8*, translated by P. Krenz, E. L. Wheeler, Chicago, 1994.
- Polybius. *The Histories, Volume 3: Books 5–8*, translated by W. R. Paton, Cambridge, MA, 2011.
- Polybius. *The Histories, Volume 4: Books 9–15*, translated by W. R. Paton, Cambridge, MA, 2011.
- Polybius. *The Histories, Volume 5: Books 16–27*, translated by W. R. Paton, Cambridge, MA, 2012.
- Strabo. *Geography, Volume 3: Books 6–7*, translated by H. L. Jones, Cambridge, MA, 1924.
- Strabo. *Geography, Volume 5: Books 10–12*, translated by H. L. Jones, Cambridge, MA, 1928.

Strabo. *Geography, Volume 7: Books 15–16*, translated by H. L. Jones, Cambridge, MA, 1930.

Полибије, *Историје* I–II, прев. М. Рицл, Нови Сад, 1988.

Документарни извори

C. Roueché – S. M. Sherwin-White, “Some Aspects of the Seleucid Empire: the Greek Inscriptions from Failaka in the Persian Gulf”, *Chiron* 15, 1985, 1–39.

G. Daressy, “Un second exemplaire du decret de l'an XXIII de Ptolemee Epiphane”, *Recueil des Travaux*, 38, 1916–1918, 175–179.

M. Wörrle, “Antiochos I, Achaïos der Ältere und die Galater. Eine neue Inschrift in Denizli”, *Chiron* 5, 1975, 59–88.

Orientis Graeci Inscriptiones Selectae, ур. W. Dittenberger, Leipzig, 1903.

Steinepigramme aus dem Griechischen Osten, 1, ур. R. Merkelbach, J. Stauber, Stuttgart-Leipzig, 1998.

Supplementum Epigraphicum Graecum, 26, ур. H.W. Pleket, R.S. Stroud, Leiden, 1976/7.

Supplementum Epigraphicum Graecum, 7, ур. L. Robert, M. N. Tod, E. Ziebarth, Leiden, 1934.

Supplementum Epigraphicum Graecum, 37, ур. H.W. Pleket, R.S. Stroud, Leiden, 1987.

Sylloge Inscriptionum Graecarum, 2, ур. G. Dittenbergero, Leipzig, 1917.

Литература

ALLEN 1983 = R. E. Allen, *The Attalid kingdom, A Constitutional History*, Oxford.

ANDRADE 2013 = N. J. Andrade, *Syrian Identity in the Greco-Roman World*, New York.

ANSON 2009 = E. M. Anson, “Greek Ethnicity and the Greek Language”, *Glotta*, Bd. 85, 5–30.

APERGHIS 2004 = G. G. Aperghis, *The Seleukid Royal Economy*, Cambridge.

BAR-KOCHVA 1976 = B. Bar-Kochva, *The Seleucid Army, Organization and Tactics in the Great Campaigns*, Cambridge - New York - Melbourne - Madrid - Cape Town - Singapore - São Paulo - Delhi.

BIKERMAN 1938 = E. Bickerman, *Institutions des Seleucides*. Paris.

BILLOWS 1994 = R. A. Billows, *Kings and Colonists, Aspects of Macedonian Imperialism*, Leiden - New York - Köln.

BRIANT 1984 = P. Briant, *L'Asie centrale et les royaumes proche-orientaux du premier millénaire avant notre ère*, Paris.

BRIANT 2002 = P. Briant, *From Cyrus to Alexander, A History of the Persian Empire*, Winona Lake.

- BRIANT, 1978 = P. Briant, "Colonisation hellénistique et populations indigènes. La phase d'installation", *Klio* 60, 57–92.
- BRIANT, 1982 = P. Briant, "Renforts grecs dans les cités hellénistiques d'Orient", *Klio* 64, 263–280.
- BRYCE 2009 = T. Bryce, *The Routledge Handbook of the Peoples and Places of Ancient Western Asia*, London - New York.
- BUGH 2019 = G. Bugh, "Greek Cavalry in the Hellenistic World: Review and Reappraisal", y: *New Approaches to Greek and Roman Warfare*, yp. L. L. Brice, London, 65–80.
- CAPDETERY 2007 = L. Capdetery, *Le pouvoir séleucide Territoire, administration, finances d'un royaume hellénistique (312-129 avant J.-C.)*, Rennes.
- CARY 1932 = M. Cary, *A History of the Greek World from 323 to 146 BC*, London.
- CHANIOTIS 2018 = A. Chaniotis, *Age of Conquests*, Cambridge - Massachusetts.
- COHEN 1978 = G. M. Cohen, *The Seleucid Colonies. Studies in Founding, Administration and Organization*, Wiesbaden.
- DALY 2002 = G. Daly, *Cannae, The Experience of Battle in the Second Punic War*, London - New York.
- DU PLESSIS 2022 = J. C. du Plessis, *The Seleucid Army of Antiochus the Great, Weapons, Armor, and Tactics*, Yorkshire - Philadelphia.
- FISHER-BOVIET 2014 = C. Fisher-Boviet, *Army and Society in Ptolemaic Egypt*, New York.
- FRASER 2009 = P. M. Fraser, *Greek Ethnic Terminology*, Oxford - New York.
- GRAINGER 2002 = J. D. Grainger, *The Roman War of Antiochus the Great*, Leiden - Boston.
- GRAINGER 2010 = J. D. Grainger, *The Syrian Wars*, Leiden-Boston.
- GRAINGER 2015 = J. D. Grainger, *The Seleucid Empire of Antiochus III (223–187 BC)*, Yorkshire.
- GRIFFITH 1935 = G. T. Griffith, *The Mercenaries of the Hellenistic World*, New York - Toronto - Calcutta - Madras.
- GRUEN 2006 = E. S. Gruen, "Greeks and Non-Greeks" y: *The Cambridge Companion to the Hellenistic World*, yp. G. R. Bugh, New York, 295–315.
- GRUEN 2020 = E. S. Gruen, *Ethnicity in the Ancient World – Did it Matter?*, Berlin - Boston.
- HALL 2005 = J. Hall, *Hellenicity: Between Ethnicity and Culture*, Chicago - London.
- JONES 2023 = R. W. Jones, *A Cultural History of the Medieval Sword, Power, Piety and Play*, Woodbridge.
- LAUNEY 1950 = M. Launey, *Recherches sur les armées hellénistiques*, 1–2, Paris.
- MA 1999 = J. Ma, *Antiochos III and the Cities of Western Asia Minor*, Oxford.

- MARTINEZ-SEVE 2009 = L. Martinez-Sève, "Les Grecs en Orient : portraits croisés" y: *Portraits de migrant, portraits de colons*, yp. P. Rouillard, Paris: Boccard, 129–40.
- MIELCZAREK 1993 = M. Mielczarek, *Studies on the History of Ancient and Medieval Art of Warfare*, Łódź.
- MOGAN 2020 = T. Morgan, "Society, Identity, and Ethnicity in the Hellenic World" y: *Ethnicity, Race, Religion, Identities and Ideologies in Early Jewish and Christian Texts, and in Modern Biblical Interpretations*, yp. K. M. Hockey, D. G. Horrell, London - New York, 23–45.
- MUSTI 2008, = D. Musti, "Syria and the East" y: *The Cambridge Ancient History, Volume 7, part 1*, yp. F. W. Walbank, A. E. Astin, M. W. Frederiksen, R. M. Ogilvie, Cambridge, 175–221.
- NAWOTKA 2010 = K. Nawotka, *Alexander the Great*, Newcastle upon Tyne.
- OLBRYCHT 2021 = M. J. Olbrych, *Early Arsakid Parthia (250–165 BC) At the Crossroads of Iranian, Hellenistic and Central Asian History*, Leiden - Boston.
- SHERWIN-WHITE / KUHLT 1993 = S. Sherwin-White, A. Kuhrt, *From Samarkhand to Sardis*, Berkley - Los Angeles.
- SIDNELL 2006 = P. Sidnell, *Warhorse, Cavalry in Ancient Warfare*, London-New York.
- SMIT 2010 = A. D. Smit, *Nacionalni Identiteti*, Beograd.
- TARN 1930 = W. W. Tarn, *Hellenistic Military and Naval Developments*, Cambridge.
- UEBEL, 1968 = F. Uebel, *Die Kleruchen Ägyptens unter den ersten sechs Ptolemäern*, Verlag - Berlin.
- VLASSOPOULOS 2013 = K. Vlassopoulos, *Greek and Barbarians*, New York.
- WALBANK 1957 = F. W. Walbank, *A Historical Commentary on Polybius I*, Oxford.
- WOOLF 1998 = G. Woolf, *Becoming Roman, The Origins of Provincial Civilization in Gaul*, Cambridge.
- WRIGHTSON, 2022 = G. Wrightson, *The Battles of Antiochus the Great*, Yorkshire.

Miloš Macan
Faculty of Philosophy
University of Belgrade
milosmacan67@gmail.com
ORCID: [0009-0005-5311-1550](https://orcid.org/0009-0005-5311-1550)

The ethnic structure of Antiochus III's Army

Abstract: Recent decades have witnessed growing interest in studying the Seleucid army, particularly the campaigns of Antiochus III. The Seleucid Empire spanned a vast territory. Significant military strength was essential to maintain control over such a diverse kingdom and manage threats from external attacks and internal discord. The army itself, composed of numerous ethnicities, became an integrative factor. This study provides a detailed overview of Antiochus' multiethnic army. While previous works have touched on this topic, they primarily aimed to reassess military tactics, weaponry, or view the army as a social phenomenon. This study focuses exclusively on the ethnic composition, with the hope that this would enable a better understanding of both the structure of the Seleucid army and the dynamics of its recruitment. The main challenge in conducting such analysis lies in the fact that in the vast corpus of narrative and epigraphic sources (this article cites only a few) ethnic identities are often mentioned incidentally, except for Polybius, whose books covering Antiochus are mostly lost.

Keywords: Antiochus III, ethnicity, army, Seleucid dynasty.

Primljeno / Received: 15.08.2024
Prihvaćeno / Accepted: 10.09.2024

Sadržaj – Contents

JOVAN CVJETIČANIN Civil war pollution in the <i>Epodes</i> and the <i>Odes</i> of Horace	7
МИРКО ОБРАДОВИЋ Лаида из Коринта – хетера и хероина	29
ŠIME DEMO Digitalne tehnologije i latinski jezik: izabrane teme	59
ЈЕЛЕНА ФЕМИЋ КАСАПИС Појам <i>ἑσχατος</i> код Хомера	83
VERONIKA VASILIC Elije Aristid i <i>Sveti govori</i> : problemi klasifikacije	107
МИЛОШ МАЦАН Етничка структура војске Антиоха III	131
DIMITRIJA RAŠLJIĆ <i>Variae lectiones ad Isaеum</i> from the F573 SPbDA 375 manuscript from the National Library of Russia	157
MIROSLAV VUJOVIĆ & JELENA CVIJETIĆ On one unpublished Roman inscription from Nevesinje	165
ALEKSANDAR LOMA Cimmerians: A forgotten people of the ancient world	177
JELENA VUKOJEVIĆ Workshops on digital epigraphy and storytelling within the project PROMETHEUS	191
ЈЕЛЕНА САВИЋ Collegium Carolivicanum: Карловачка летња школа старих језика и култура	195